

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Woning De Keukelaere-Brico in Gent

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Woning De Keukelaere-Brico, Gent, Krijgslaan 4 – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/44021/123.1

Daan Declercq

30/06/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	De stedenbouwkundige context: de 19de-eeuwse stadsuitbreiding van Gent en de urbanisatie van de voormalige citadel	4
1.2.2.	Urbanisatie van de Sint-Pieters-Aalstwijk, de Wereldtentoonstelling van 1913 en de aanleg van de Krijgslaan.	7
1.2.3.	Aanleg van de Krijgslaan en bouw van Woning De Keukelaere-Brico	8
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	10
1.3.1.	Ruimtelijke context en inplanting	10
1.3.2.	Exterieur	10
1.3.3.	Interieur	11
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	18
2.	Evaluerend gedeelte	18
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	18
2.2.	Motivering van het type bescherming	23
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	23
2.4.	Juridische toestand	23
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	23
2.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	24
3.	Beheersvisie	24
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	24
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	24
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	25
4.	Bronnen	25
4.1.	Archieven	25
4.2.	Mondelinge en schriftelijke bronnen	26
4.3.	Literatuur	26
4.4.	Tijdschriftartikels.....	26
4.5.	Onuitgegeven publicaties	27
4.6.	Internetbronnen	27
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	27
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	27
5.2.	Fotobijlage	27
5.3.	Kaarten en figuren	27

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

De Woning De Keukelaere-Brico is gelegen aan het begin van de Krijgslaan (nummer 4) in Gent (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 1). De Krijgslaan is gesitueerd in de stationsbuurt Gent-Sint-Pieters in het zuidwesten van de stad. De brede laan volgt een licht gebogen noord-zuid-georiënteerd tracé en maakt de verbinding tussen het hoger gelegen Citadelpark ten noorden en het verkeersknooppunt 'De Sterre' ten zuiden. De laan doorsnijdt het zogenaamde Miljoenenkwartier, een residentiële interbellumwijk in de Sint-Pieters-Aalstwijk. De spoorlijn op verhoogde bedding is haaks op de Krijgslaan ingeplant en verdeelt deze in twee ongelijke delen. Aan het uiteinde van het deel ten noorden van de spoorlijn, aan het Citadelpark, bevindt zich het burgerhuis De Keukelaere-Brico. Het burgerhuis is een rijwoning ingeplant op een rechthoekig perceel met aan de achterzijde een kleine koer en tuin.

1.2. Historisch overzicht

De Woning De Keukelaere-Brico is vernoemd naar de opdrachtgever mevr. Louise Adèle Brico della Santa-Trinidad, echtgenote van mr. Georges De Keukelaere.¹ Volgens de bouwaanvraag, goedgekeurd op 28 juni 1916, werd het burgerhuis ontworpen door architect Ernest Van Hamme (Gent 1856 – Mariakerke 1932). Aangezien de woning pas in 1918 kadastraal is geregistreerd, werd de bouw vermoedelijk in 1917 voltooid, in volle oorlogsperiode. Het is op zich niet ongewoon dat het pand werd opgetrokken tijdens de Eerste Wereldoorlog, maar de interieurafwerking met luxueuze materialen is daarentegen wel opmerkelijk, gezien de oorlogsschaarste.² Het is de eerste woning die zou worden opgetrokken aan de pas aangelegde Krijgslaan, gelegen in de mondaine en elitaire wijk die werd gedefinieerd door de aanwezigheid van een groot stadspark, het reizigersstation Gent-Sint-Pieters en brede, met bomen beplante boulevards, zoals onder andere de Parklaan, Fortlaan en Prinses-Clementinalaan. De Krijgslaan vormt bovendien de verbinding met het Miljoenenkwartier, een elitaire tuinwijk die tijdens het interbellum zou worden aangelegd op de terreinen van de Gentse Wereldtentoonstelling van 1913.

1.2.1. De stedenbouwkundige context: de 19de-eeuwse stadsuitbreiding van Gent en de urbanisatie van de voormalige citadel

Hoewel de Krijgslaan pas aan het begin van de 20ste eeuw werd aangelegd, moeten we enkele eeuwen terugkeren om de historische context van haar ontstaan te begrijpen. De Krijgslaan is deels gelegen op het zuidelijk glacis van de voormalige stadsversterking van Gent, een gebied dat om militair-tactische redenen eeuwenlang nagenoeg onbebouwd is gebleven. (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 2). Het huidige Citadelpark ten noorden van de Krijgslaan, dankt haar naam aan de voormalige versterkte citadel die zich op deze plek bevond. Met de herinnering aan de Franse overheersing vers in het geheugen werd in de Hollandse periode beslist om een nieuwe citadel op te richten. Omwille van de bijzonder strategische ligging van het Monterey-fort (1671-1782), op een verhevenheid net buiten de zuidelijke stadsomwalling, zou dit oude fort moeten wijken voor de nieuwe vesting. De werken waren pas omstreeks 1830 voltooid. Het imposante maar militair snel voorbijgestreefde fort had een stervormige plattegrond, gevormd door een vijfhoekige

---

¹ In het bouwdoosier wordt mevr. Brico zowel als echtgenote ("epouse" 28.06.1916) en als weduwe ("Vve" 09.06.1916) van mr. De Keukelaere vermeld. Er is geen andere informatie bewaard in het bouwdoosier die hierover uitsluitsel kan geven. (Bron: Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen particuliere woningen, G12, 1916/A/10).

² De mogelijkheid bestaat dat (een deel van) de interieurafwerking pas na de Eerste Wereldoorlog tot stand kwam. Het geraadpleegde bronnenmateriaal biedt echter geen verdere aanwijzingen die hierover uitsluitsel kunnen bieden.

citadel met vooruitgeschoven bastions.³ Het tienhoekig binnenplein was omsloten door een gebouwenrij van maar liefst 800 meter lang.⁴

Hoewel Gent een enorme demografische groei kende tijdens de 19de eeuw, zou de stad tot 1860 niet buiten de grenzen van haar 16de-eeuwse stadsomwalling uitgroeien. Eén van de verklaringen moet gezocht worden bij de octrooirechten, een sedert de middeleeuwen bestaande stedelijke belasting op het personen- en goederenverkeer. De steeds toenemende bevolkingsgroei in combinatie met vervuilende nijverheid en industrie zetten de leefbaarheid van de binnenstad steeds meer onder druk. De beschikbare ruimte werd volgebouwd en de talloze arbeiders leefden noodgedwongen in beluiken. Met de afschaffing van de octrooirechten in 1860 werd echter de aanzet gegeven voor een stedenbouwkundig proces waarvan de gevolgen vandaag nog steeds bepalend zijn voor de stad. Op relatief korte termijn zou de stad Gent haar scherp omliggende contouren verliezen.⁵ De beschikbare ruimte voor industriële en residentiële expansie was ongezien en al snel ontstonden nieuwe wijken met een specifiek karakter. Een deel van de arbeidersbevolking verhuisde van de beluiken in de binnenstad naar nieuwe daartoe aangelegde wijken zoals de Rabotwijk of naar de randgemeenten. Anderen vestigden zich in de onmiddellijke omgeving van nieuw opgetrokken (textiel)fabrieken. Net als de arbeiders trok de burgerij weg uit de overbevolkte binnenstad naar nieuwe residentiële wijken of nieuw aangelegde brede lanen. In navolging van de afschaffing van de octrooirechten ging men over tot het sletten van de stadsvesten en het slopen van de stadspoorten (tolpoorten). Met de aanleg van een prestigieuze ringboulevard op het tracé van deze stadsvesten zou Gent zich kunnen meten met andere moderne Europese grootsteden. Het gebied ten zuiden van de citadel bleef echter een *zone non aedificandi* tot in het laatste kwart van de 19de eeuw. Pas in 1870 werd de Hollandse Citadel door de stad aangekocht. Het Gentse stadsarchief bewaart talloze ontwerpen voor de inrichting van deze gronden.⁶ Het urbanisatieplan van Jean-Pierre Hofman dat in 1874 werd aangenomen⁷ hield de eerste stappen in van een urbanisering in en rond de voormalige citadel.⁸ Maar liefst 26 ha grond werd bestemd als stadspark afgelijnd door met bomen beplante lanen. Een zone van 18 ha tussen de Kortrijksesteenweg en de Koning Leopold II-laan werd verkaveld als bouwgronden en op vijf jaar tijd volgebouwd met statige neoclassicistische burgerhuizen. Een centrale zone van 4,5 ha bleef voorlopig kazerne.⁹ Pas in 1912 zouden de laatste resten van de kazerne uit het park verdwijnen¹⁰, met uitzondering van de voormalige toegangspoort die als enige bovengrondse getuige nog herinnert aan de voormalige citadel. Hubert Van Hulle (1827-1900) zou de aanleg van Het Citadelpark in 1875 voor zijn rekening nemen. Het park in landschappelijke stijl omvat talrijke loofbomen, gras- en bloemperken, brede dreven, vijvers, kunstmatige grotten, watervallen, rozentuinen en een pergola. Hoewel het park in het westen, noorden en oosten intussen duidelijk was afgelijnd door boulevards zoals de Citadellaan (heden Charles de Kerchovelaan) en Normaalschoolboulevard (heden Emile

---

³ Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer, L36, 13A.

⁴ DAMBRUYNE J., RAMBAUT A., BRAL G.J., BAILLIEUL B. & VAN DOORNE G. 1992: *Een stad in opbouw. 2: Gent van 1540 tot de wereldtentoonstelling van 1913*, Tielt, 201-202.

⁵ DAMBRUYNE J., RAMBAUT A., BRAL G.J., BAILLIEUL B. & VAN DOORNE G. 1992: *Een stad in opbouw. 2: Gent van 1540 tot de wereldtentoonstelling van 1913*, Tielt, 203.

⁶ Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer, L36 (1, 3, 4, 5, 10, 11 en 14A) en L37 (1).

⁷ Volgens gemeenteraadsbesluit van 5/10/1874, bestendigd in het Koninklijk Besluit van 27/05/1875 betreffende de inrichting van het Citadelpark (Bron: Universiteit Gent, Fonds Vliegende Bladen, BIB.VLBL.HFI.C.146, Chemins de Fer de Gand).

⁸ COENE A. & DE RAEDT M. 1990: *Bijdragen tot de stadsontwikkeling van Gent. 1560-1990*, S.l., 150.

⁹ BAILLIEUL B., MILIS-PROOST G., LALEMAN M.C. & VAN TYGHEM F. 1975: *Stadsontwikkeling en architectuur*, Gent, 107.

¹⁰ BAILLIEUL B., MILIS-PROOST G., LALEMAN M.C. & VAN TYGHEM F. 1975: *Stadsontwikkeling en architectuur*, Gent, 107.

Clauslaan en Hofbouwlaan), behield het park in het zuiden een vrij onregelmatige aanleg.¹¹ De zuidelijke stadsuitbreiding was dan wel aangezet in 1860, maar kwam pas echt op gang vanaf 1874. Uit de bronnen blijkt dat de inrichting van dit zuidelijk deel, als ook de eventuele verbinding met het eerste Sint-Pietersstation aan het Parkplein, voer was voor discussie. Het zou nog 15 jaar duren vooraleer de eerste bebouwing zou verrijzen in het gebied tussen de voormalige citadel en de spoorlijn Brussel-Oostende, met onder andere de aanleg van de Fortlaan en de Parklaan tussen 1892 en 1901. De prestigieuze Parklaan verbond het Citadelpark en de aansluitende boulevards met het eerste Sint-Pieters-Station, een klein houten station in 1881 opgericht aan het Parkplein (waar zich heden het kleine park aan de Burggravenlaan bevindt, het zogenaamde 'Park Delphine Boël').

In april **1889** maakte stadsingenieur Emile Braun (1849-1927) **drie ontwerpen** voor de definitieve inrichting van het gebied ten zuiden van de voormalige Hollandse Citadel, waarvan slechts een deel reeds was omgevormd tot park.¹² Het aan te leggen gebied betrof grosso modo de drie zuidelijke bastions van de voormalige vesting. Zoals vermeld waren deze gronden sinds 1875 in het bezit van de stad. Het gemeentebestuur had in de zitting van 6/10/1884 beslist om een groot deel van deze stadsgronden, die sinds het K.B. van 25/05/1875 bestemd waren als bouwgrond, voorlopig niet te verkopen, en dit voor een periode van 25 jaar. Deze bouwgronden waren sindsdien met bomen beplant en de facto opgenomen in de parkaanleg. De stadsingenieur uitte hierover zijn bezorgdheid en argumenteerde dat na 25 jaar niemand het nog in zijn hoofd zou halen om deze terreinen te bebouwen. Braun verwoordde het nog iets lyrischer: "*A l'expiration de ces 25 années, lorsque les plantations seront dans toute leur croissance, il ne viendra à l'esprit de personne de changer l'affection nouvelle donnée à ces terrains, et ceux qui auraient envie de le proposer seraient à bon droit traités de vandales.*" En verder: "*[...] le public se serait si bien familiarisé avec l'étendue du parc, qu'il verrait avec peine disparaître des allées ombragées dans lesquelles il avait l'habitude de se promener.*"¹³ Een definitieve afbakening van het park en de bouwgronden drong zich op, te meer omdat het Ministerie van Spoorwegen plannen koesterde voor een aanzienlijke uitbreiding van de halte Gent-Sint-Pieters. Het stadsbestuur koos tijdens de gemeenteraad van 25/05/1889 uiteindelijk voor een **vierde optie**, die een compromis vormt tussen de drie voorgestelde ontwerpen (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 3). De redenen hiervoor waren voornamelijk financieel.¹⁴ De vier plannen verschillen voornamelijk in hun verhouding tussen de grootte van het park ten opzichte van de bebouwde oppervlakte. De Parklaan en Fortlaan kregen in dit ontwerp hun huidige tracé, maar van de Krijgslaan was hier nog geen sprake. De Monterreystraat (voorheen: Fortstraat) die het park in zuidoostelijke richting verbindt met de Lucas De Heerestraat (voorheen: Zandstraat) is wel reeds op de plannen aangegeven. Op de locatie waar vandaag de Krijgslaan begint (en zich de Woning De Keukelaere-Brico bevindt), namelijk in het korte gedeelte tussen de Parklaan en de Monterreystraat, stond in de late 19de eeuw de zogenaamde **Belvédère**. Dit was een "koffyhuis"¹⁵ met bijhorend uitkijktorentje dat hoorde bij de aanleg van het Citadelpark daterend van voor de verkaveling van de Fortlaan en de Parklaan (vermoedelijk gebouwd omstreeks 1875). De Belvédère was gelegen op het uiteinde van één van de voormalige bastions van de Hollandse Citadel. Gezien de hoge ligging en de hoofdzakelijk onbebouwde omgeving, moet men van hieruit een indrukwekkend panorama hebben gehad, zoals nog deels te zien op een foto kort na de oprichting (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeeldingen 4 en 5). In

¹¹ DE WINTER G., PLATEAU P. & VAN DER LINDEN G. 2015: *Citadelpark* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10322> (geraadpleegd op 1 oktober 2016).

¹² BRAUN E. 1889: *Création d'un boulevard de ceinture autour de la partie sud du parc de la citadelle, avec extension du parc vers la gare de Gand (St Pierre)*, Gent, 1-6.

¹³ BRAUN E. 1889: *Création d'un boulevard de ceinture autour de la partie sud du parc de la citadelle, avec extension du parc vers la gare de Gand (St Pierre)*, Gent, 1-2.

¹⁴ Stadsarchief Gent, Reeks G, 3349.

¹⁵ Stadsarchief Gent, Reeks G, 94/3/1911/3, Aanbesteding voor het afbreken van het koffyhuis Belvédère gelegen in het park der Citadel.

1888 werd het uiteinde van deze voormalige bastion waarop het gebouwtje was gelegen kadastraal afgesplitst van de rest van het Citadelpark.¹⁶ Door de urbanisatie van dit gebied, met onder meer de aanleg van de Normaalschoolboulevard (heden: Emile Clauslaan) in het laatste decennium van de 19de eeuw, kwam de Belvédère ook effectief buiten het park te liggen.

1.2.2. Urbanisatie van de Sint-Pieters-Aalstwijk, de Wereldtentoonstelling van 1913 en de aanleg van de Krijgslaan.

Pas in 1902 werden plannen opgemaakt voor de verkaveling van de Sint-Pieters-Aalstwijk, hetgeen zou leiden tot de aanleg van de Krijgslaan (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 6). De Sint-Pieters-Aalstwijk is gelegen ten zuiden van de spoorlijn Gent-Oostende en was tot halverwege de 19de eeuw een voornamelijk landelijk gebied. Door de snelle industriële groei en de afschaffing van de octrooirechten in 1860 zou ook deze wijk een snelle urbanisatie kennen.¹⁷ De urbanisatieplannen werden opgemaakt naar aanleiding van de nieuwe legerkazernes die zouden worden aangelegd op de Galgenkouter, een terrein ongeveer ter hoogte van de huidige Universiteitscampus De Sterre. Het gebied tussen deze kazernes en de spoorlijn Gent-Oostende zou hierbij worden ingericht als nieuwe woonwijk met brede lanen, ter vervanging van de smalle en kronkelende buurtwegen.¹⁸ Dit soort brede met bomen beplante *boulevards* waren de norm voor nieuwe residentiële wijken omstreeks de eeuwwisseling (zoals bijvoorbeeld de nabijgelegen Parklaan en Fortlaan, cf. supra), maar tegelijk speelde de transportmogelijkheden ten dienste van de geplande kazerne eveneens een rol. Op 20 juli 1901 werd door de bevelhebber van de Genie te Gent een eerste plan voorgelegd van de nieuwe wijk ten zuiden van de spoorlijn Gent-Oostende. Nadat men besliste om de spoorlijn Gent-Kortrijk om te leggen werd een tweede ontwerp gemaakt in november van hetzelfde jaar. De aanleg van een twintig meter brede Krijgslaan, beginnende aan het Citadelpark, langs de geplande kazerne tot aan de Sterre, was onderdeel van dit ontwerp.¹⁹

Het Paul De Smet de Naeyerplein, waarlangs de Krijgslaan loopt, zou het hart van de nieuwe wijk vormen. De Krijgslaan, de breedste van de nieuw aan te leggen straten, vormde één van de belangrijkste nieuwe verbindingswegen uit de nieuwe wijk, naast de reeds bestaande Kortrijksesteenweg ten westen en de De Pintelaan ten zuidoosten. Op 13 januari 1902 werd het plan goedgekeurd door de Gentse gemeenteraad. De gronden werden onteigend door de stad, maar pas in 1904 gingen de eerste werken van start. Na verkaveling zouden de gronden openbaar worden verkocht, maar in 1911 waren de gronden nog steeds onbebouwd. Toen men in dat jaar besliste om de Wereldtentoonstelling van 1913 in Gent te organiseren, bleken de ruime stadsgronden vlakbij het Sint-Pietersstation de ideale locatie voor dit evenement.²⁰ Het houten 'klein Sint-Pietersstation', dat in 1881 aan het Parkplein werd opgericht²¹ zou tussen 1908 en 1912 worden vervangen door het huidige Sint-Pietersstation n.o.v. Louis Cloquet (1849-1920), ongeveer 600 meter ten westen op de spoorlijn Brussel-Oostende. De gelijkvloerse kruising van de spoorlijn met onder andere de Krijgslaan werd verholpen door de aanleg van een verhoogde

---

¹⁶ Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Mutatieschetsen Gent, afdeling H (Gent), 1888/2.

¹⁷ MEGANCK L., DEMEY A. & POULAIN N. 1995: *Het Miljoenenkwartier. Een Gentse woonwijk uit het interbellum*, Gent, 5.

¹⁸ MEGANCK L., DEMEY A. & POULAIN N. 1995: *Het Miljoenenkwartier. Een Gentse woonwijk uit het interbellum*, Gent, 5.

¹⁹ COENE A, 2010: De schone wijk van Gent Sint-Pieters, *Van Mensen & Dingen. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen VIII*,1-4, 11.

²⁰ Het grote succes van de provinciale tentoonstelling van 1899, die werd georganiseerd op de terreinen van het Citadelpark, droeg bij tot de ambitie van de stad Gent om een wereldtentoonstelling te organiseren.

²¹ COENE A, 2010: De schone wijk van Gent Sint-Pieters, *Van Mensen & Dingen. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen VIII*,1-4, 7.

spoorwegberm tussen 1904 en 1911.²² Op plannen van de expo-terreinen is duidelijk te zien hoe de Krijgslaan als verbinding fungeerde tussen de expoterreinen ten zuiden van de spoorlijn en het Citadelpark ten noorden (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 7). Hoewel de Krijgslaan pas in 1917 kadastraal werd geregistreerd²³, tonen kaartenmateriaal en postkaarten duidelijk aan dat de Krijgslaan reeds circa 1910 haar huidige aanleg kreeg (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 7-9). Men gebruikte hiervoor het in 1902 geplande tracé (cf. supra).²⁴ Waar de Krijgslaan ter hoogte van het Citadelpark begint, bevond zich voorheen de Belvédère (cf. supra). Het gebouw werd ter voorbereiding van de straataanleg gesloopt in 1911.²⁵ Als verwijzing hiernaar, kreeg de Krijgslaan tijdens de feestelijkheden de naam "Belvédèrelaan". Op de postkaarten van de Wereldtentoonstelling zijn de tijdelijke constructies te zien, opgetrokken volgens het Staff-procedé, een techniek die erin bestaat een pleistermengsel aan te brengen op een geraamte van metaal of hout.²⁶ Hierdoor kon relatief goedkoop en vooral snel worden gebouwd. Op de hoek met de Parklaan, waar later de Woning De Keukelaere-Brico zou worden gebouwd, stond een grote constructie met indrukwekkende hoektoren, het 'Burgerhuis' (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 8). Achterin rechts op deze postkaart is het indrukwekkende samenstel van zeven woningen in art nouveau-stijl naar ontwerp van Emile De Weerd te zien (Parklaan nummers 5-23). Aan de overzijde van het Burgerhuis in de Krijgslaan bevond zich het paviljoen van de coöperatieve Vooruit. Met deze tegenover elkaar liggende locaties werd de klassenstrijd tussen arbeiders en burgerij wel heel fysiek uitgedrukt, en dit op een strategische locatie tussen het expogedeelte in het Citadelpark en de expo-terreinen aan de overzijde van de spoorlijn.²⁷ Voor de gelegenheid was in de Grote Vijver van het Citadelpark een grote waterchute opgebouwd, een reusachtige waterglijbaan. Het gedeelte rondom de grote vijver was ingericht met allerlei kraampjes en attracties. Zoals gebruikelijk werden alle paviljoenen na de Wereldtentoonstelling met de grond gelijk gemaakt. Nog voor de stad Gent de vruchten kon plukken van dit succesvol evenement gooide de Eerste Wereldoorlog roet in het eten.

1.2.3. Aanleg van de Krijgslaan en bouw van Woning De Keukelaere-Brico

Hoewel de Krijgslaan kort voor 1913 is aangelegd, worden de rooilijnen van het noordelijk gedeelte (tussen het Citadelpark en de spoorwegberm) pas in 1916 officieel vastgelegd en geregistreerd in het kadaster (registratie in 1917). Het is op z'n minst opmerkelijk te noemen dat de Krijgslaan in volle bezetting definitief werd ingericht en verkaveld. De eerste percelen werden reeds begin 1916 verkocht (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 10). Mevrouw Brico-De Keukelaere was één van de eerste en kocht haar perceel bouwgrond op 24 mei 1916.²⁸ (Avenue Militaire, lot III). Reeds op 30 mei 1916 diende zij een bouwaanvraag in bij het Gentse stadsbestuur.²⁹ De percelen aan dit deel van de Krijgslaan waren blijkbaar zeer gewild. Op 3 maart 1916 werd de instelprijs van de 20

---

²² COENE A, 2010: De schone wijk van Gent Sint-Pieters, *Van Mensen & Dingen. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen VIII*,1-4, 7.

²³ Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Mutatieschetsen Gent, afdeling H (Gent), 1917 (deel 2)/1.

²⁴ Zoals ook blijkt uit het bouwdoos van de Woning De Keukelaere-Brico, waarbij men verwijst naar het rooilijnplan, goedgekeurd bij K.B. van 8 juni 1902 (Bron: Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen particuliere woningen, G12, 1916/A/10).

²⁵ Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Mutatieschetsen Gent, afdeling H (Gent), 1911/3; Stadsarchief Gent, Reeks G, 94/3/1911/3, Aanbesteding voor het afbreken van het koffyhuys Belvédère gelegen in het park der Citadel.

²⁶ MEGANCK L., DEMEY A. & POULAIN N. 1995: *Het Miljoenenkwartier. Een Gentse woonwijk uit het interbellum*, Gent, 8-9.

²⁷ DENECKERE G. & PIETERS H. 2013: *Een showcase voor het socialisme. De Gentse coöperatie Vooruit op de Wereldtentoonstelling van 1913*, Gent, 67.

²⁸ Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Staat der Eigendomsoverdrachten Gent, afdeling H (Gent), 1917, 9-10.

²⁹ Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen particuliere woningen, G12, 1916/A/10.

resterende van de 42 beschikbare percelen verhoogd met 20%.³⁰ Aangezien de Woning De Keukelaere-Brico pas in 1918 kadastraal werd geregistreerd kunnen we vermoeden dat de bouwwerken in 1917 werden voltooid. Dit pand was de eerste woning die aan de Krijgslaan werd opgetrokken. De drie aanpalende panden op de hoek van de Parklaan met de Krijgslaan dateren van na de Eerste Wereldoorlog (1922 en 1923).³¹ Deze opmerkelijke situatie is mooi gedocumenteerd op een ongedateerd plan van het Citadelpark en haar omgeving (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 11).³² Hier is de Woning De Keukelaere-Brico duidelijk afgebeeld. Bemerkt bovendien dat men destijds vanuit de woning niet alleen zicht had op het Citadelpark met de grote vijver, maar eveneens uitkeek op een gedeelte van de nabijgelegen Plantentuin dat sinds de jaren 1930 bebouwd is. Het merendeel van de bebouwing in de Krijgslaan en het aansluitende Miljoenenkwartier zou pas in de jaren 1920 worden opgetrokken.³³

Het is opvallend dat de bouwaanvraag op naam van de echtgenote staat, in plaats van de echtgenoot zoals gebruikelijk was. In een brief naar het Gentse stadsbestuur omschrijft ze het perceel als "*le lot III, Avenue Militaire, dont je suis acquéreur*". Dit element, samen met de adellijke achternaam "Brico della Sancta Trinitad" zouden er kunnen op wijzen dat de echtgenote het grootste kapitaal in het huwelijk aanleverde. Om dit te kunnen bevestigen is evenwel verder genealogisch onderzoek nodig. De echtgenoot, mr. Georges³⁴ De Keukelaere, was werkzaam als drukker.³⁵ Er kon niet worden achterhaald over welke drukkerij het precies ging, maar vermoedelijk betrof het een Gents bedrijf, aangezien het echtpaar voordien in de Lange Boomgaardstraat 21 te Gent woonde.³⁶

De ruime woning in de Krijgslaan werd ontworpen door architect Ernest Van Hamme. Aanvankelijk werd de bouwaanvraag geweigerd, aangezien de erkeruitbouw niet aan de bouwvoorschriften zou voldoen (artikels 30 en 31 van het lastenkohier). Deze moest minstens 3,70 meter boven het voetpad uitkomen, en mocht maximaal 0,95 meter overkragen. Op de bouwplannen is vervolgens door de architect met bijkomende afmetingen (in gele inkt) verduidelijkt dat de ontworpen erkeruitbouw wel degelijk aan de bouwvoorschriften voldoet, waarna een goedkeuring volgde op 28 juni 1916 (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 12-13). De woning is opgericht op lot 3 van het rooilijnplan, reeds goedgekeurd bij KB van 8 juni 1902 (cf. supra). Het nagenoeg rechthoekige perceel meet ongeveer 164 m². Het hoofdvolume heeft een straatgevel van 7,5 meter breed en is 11,5 meter diep (18,9 meter diep met inbegrip van de achterbouw).

Hoewel het ontwerp in grote lijnen werd gevolgd, zijn enkele verschillen op te merken tussen de ontworpen en de uitgevoerde toestand. Aan de voorgevel betreft het meer bepaald de vormgeving van de erker, die een meer geometrische vorm heeft dan voorzien. De roedeverdeling van het schrijnwerk op het gelijkvloers en de eerste verdieping, evenals het deurvenster van de voordeur tonen kleine verschillen. Ook het hekwerk op het balkon heeft een ander motief.

---

³⁰ Stadsarchief Gent, Romeinse VII, 1947/1667/15, Stad Gent – Stadsgronden – Verkavelingsplan der gronden te kopen gelegen Krijgslaan tusschen het Park en de Stroplaan – Reeks A.

³¹ Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen particuliere woningen, G12, 1922/B/58; Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen particuliere woningen, G12, 1923/B/170.

³² Archief Groendienst Stad Gent, Plan van het Citadelpark en omgeving, s.d.

³³ COENE A, 2010: De schone wijk van Gent Sint-Pieters, *Van Mensen & Dingen. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen VIII*, 1-4, 21.

³⁴ In het bouwdossier wordt de voornaam "Georges" vermeld, terwijl dit in het kadaster "Jooris, Amaat, Melchior" is. (Bron: Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen particuliere woningen, G12, 1916/A/10; Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Staat der Eigendomsoverdrachten Gent, afdeling H (Gent), 1916, 1-2).

³⁵ Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Staat der Eigendomsoverdrachten Gent, afdeling H (Gent), 1916, 1-2.

³⁶ Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen particuliere woningen, G12, 1916/A/10.

Op de gelijkvloerse verdieping is de ruimteverdeling behouden, maar is bijvoorbeeld de vorm van de kleine inkomhal gewijzigd. Waar voorheen twee ingangen waren ontworpen, zijn deze vervangen door een dubbele deur tegenover de voordeur. De monumentale trap is onderverdeeld met bordessen, terwijl deze op het plan nagenoeg ononderbroken doorliep tot aan de verdieping. Tenslotte is nog het metalen balkon achteraan de keuken anders uitgevoerd, met een trap naar het westen, in plaats van het zuiden. Van de bovenliggende verdiepingen en overige gevels zijn geen ontwerpplannen bewaard.

Sinds de bouw in 1916-1917 is de woning nagenoeg ongewijzigd gebleven. De woning behield haar oorspronkelijke afwerking en onderging geen noemenswaardige wijzigingen, uitgezonderd beperkte functionele aanpassingen. Zo werden de verluchttingsroosters in de voorgevel op het gelijkvloers en de eerste verdieping bijvoorbeeld dichtgemaakt en overschilderd. Mogelijk werd ook de vestiaire verplaatst van de traphal van de diensttrap naar de grote ontvangstruime (cf. infra). De meeste glas-in-loodramen werden op een passende wijze voorzien van voorzetsbeglazing.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Ruimtelijke context en inplanting

De Woning De Keukelaere-Brico is gelegen aan het begin van de Krijgslaan (nummer 4) in Gent. De Krijgslaan is gesitueerd in de stationsbuurt Gent-Sint-Pieters in het zuidwesten van de stad. De brede laan volgt een licht gebogen noord-zuid-georiënteerd tracé en maakt de verbinding tussen het hoger gelegen Citadelpark ten noorden en het verkeersknooppunt 'De Sterre' ten zuiden. De laan doorsnijdt het zogenaamde Miljoenenkwartier, een residentiële interbellumwijk in de Sint-Pieters-Aalstwijk. De spoorlijn op verhoogde bedding is haaks op de Krijgslaan ingeplant en verdeelt deze in twee ongelijke delen. Aan het uiteinde van het deel ten noorden van de spoorlijn, aan het Citadelpark, bevindt zich de Woning De Keukelaere-Brico. Dit burgerhuis is een rijwoning ingeplant op een rechthoekig perceel met aan de achterzijde een kleine koer en tuin.

1.3.2. Exterieur

1.3.2.1. Exterieur algemeen

Burgerhuis De Keukelaere-Brico is een onderkelderde rijwoning van drie bouwlagen en twee traveeën onder een plat dak. Aan de tuinzijde is een achterbouw van twee bouwlagen, eveneens onder plat dak. Het hoofdvolume en de achterbouw werden samen opgetrokken. De restructuur van het perceel wordt ingevuld door een kleine koer en tuin. De koer bevindt zich naast de achterbouw. Achterin, over de volledige breedte van het perceel, bevindt zich de kleine tuin.

1.3.2.2. Voorgevel

De zeven en een halve meter brede voorgevel heeft een onderbouw in beschilderde natuursteen en een gevelparement in okerkleurige baksteen voor de verdiepingen. De eerste verdieping wordt gemarkeerd door een nagenoeg gevelbrede trapezoidale erkeruitbouw met bekronend balkon. De gevel wordt horizontaal belijnd door geprofileerde banden in beschilderde natuursteen die de verdiepingen markeren. Bovenaan sluit een kroonlijst met bekronende balustrade de gevel af.

De gelijkvloerse verdieping is uitgevoerd in beschilderde natuursteen boven een lage plint in blauwe hardsteen en is doorbroken door twee getoogde muuropeningen met afgeronde dorpels in blauwe hardsteen. Rechts van de deur is een voetschraper en wateraansluiting bewaard. Links bevindt zich een breed venster met bewaard houten schrijnwerk. De tussendorpel van het achtdelig raam imiteert de boog van de vensteropening. Het venster is onderaan aan de binnenzijde voorzien van een decoratief uitgewerkt houten voorzetsstuk

met centraal sierelement met plantenmotief. Rechts bevindt zich de getoogde toegangsdeur, een paneeldeur met vijfdeelig deurvenster met gekleurd glas en centraal voorzien van smeedwerk. De zij- en bovenlichten zijn ingevuld met glas-in-loodramen met voorstelling van appelsienenbomen. Centraal in het bovenlicht is een opgaande zon afgebeeld (de deur is gericht naar het oosten). De eerste verdieping wordt gemarkeerd door een nagenoeg gevelbrede trapezoidale erkeruitbouw die wordt geflankeerd door twee smalle stroken okerkleurig bakstenen metselwerk. De borstwering van de erker heeft een gelijkaardige afwerking als de gelijkvloerse verdieping, met name in beschilderde natuursteen. Rondom zijn decoratieve metalen bloembakhouders aangebracht (mogelijk een latere toevoeging). De drie centrale ramen en de twee zijlichten zijn alle identiek qua afmeting en uitwerking. Elk raam is een guillotineraam met vast bovenlicht voorzien van identieke glas-in-loodpanelen met gestileerde florale motieven in art deco-vormgeving. De erker wordt afgewerkt met een overkragende houten kroonlijst op subtiele consoles in het verlengde van de tussenstijlen van de vensters. De erkeruitbouw wordt bekroond door een balustrade met sierlijk zwart geschilderd smeedijzeren hekwerk met vergulde accenten. De vormgeving ontleent elementen aan de neorococo en de art nouveau. De tweede verdieping heeft een gevelparement in okerkleurige baksteen en is voorzien van twee identieke vensterdeuren, elk geflankeerd door twee smalle zijlichten, gescheiden door tussenstijlen in beschilderde natuursteen of beton. Zowel de tussenstijlen als het metselwerk zijn afgewerkt met een verdiepte sponning. Het sobere bewaarde schrijnwerk is witgeschilderd en zowel vensterdeuren als zijlichten zijn voorzien van bovenlichten. De zijlichten hebben dorpels in blauwe hardsteen. Hieronder zijn twee verluchttingsroosters bewaard. Bovenaan bevindt zich een overkragende geprofileerde houten kroonlijst met tandlijst, klossen en twee gecanneleerde consoles. De gevel wordt boven de kroonlijst verlengd in een driedelig hoofgestel bestaande uit beschilderde balusters tussen kleine bakstenen pilasters, centraal voorzien van een geprofileerde deksteen.

1.3.2.3. Zijgevels

Het rijhuis is aan beide zijden verbonden met de aanpalende panden waardoor de zijgevels grotendeels verborgen zijn. De rechterzijgevel (noordelijke zijde) is uitsluitend zichtbaar ter hoogte van de tweede verdieping en is bekleed met geveltegels in kunststof.

1.3.2.4. Achtergevel

De achtergevels van zowel het hoofdvolume als de achterbouw zijn bepleisterd en voorzien van dunne imitatievoegen. De eerste verdieping (en een deel van de gelijkvloerse verdieping) van de achterbouw is bezet met geveltegels in kunststof en is licht overkragend ten opzichte van de gelijkvloerse verdieping (de keuken), waardoor deze wordt ondersteund door een metalen kolom en een metalen console met klinknagels. Gezien het hoogteverschil van het straatniveau met de tuin is aan de achterzijde van de achterbouw een balkon gecreëerd dat uitsteekt op de keuken. Het balkon en het aansluitend metalen trapje naar de tuin zijn afgesloten met een eenvoudige metalen balustrade. Via ditzelfde balkon heeft men toegang tot het buitentoilet voor personeel, ingewerkt in een nis in de noordwestelijke hoek van de keuken. De getoogde toiletdeur heeft een houten paneeldeur met vast tweeledig bovenlicht. Erboven bevindt zich een verluchttingsrooster.

De ramen van de keuken bewaren hun oorspronkelijke houten rolluiken en rolluikkasten. Alle vensters hebben arduinen dorpels. De uitbouw van het gastentoilet heeft een houten daklijst.

1.3.3. Interieur

1.3.3.1. Interieur algemeen

Voor een duidelijk overzicht van de interieurindeling van de woning wordt verwezen naar de indicatieve grondplannen (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeeldingen 23 - 25).

Het oorspronkelijke interieur van het burgerhuis bleef integraal bewaard. De woning bestaat uit een hoofdvolume van drie verdiepingen en een smallere achterbouw die twee bouwlagen telt. Op de gelijkvloerse verdieping bevinden zich in het hoofdvolume de kleine inkomhal, de grote ontvangstruimte met monumentale traphal, en de traphal van de diensttrap. In de achterbouw is de keuken ondergebracht. De eerste verdieping van het hoofdvolume is haast volledig ingenomen door de eetkamer (met dienkamer en mezzanineverdieping) en de traphallen van zowel de monumentale trap als van de diensttrap. Op de eerste verdieping van de achterbouw bevindt zich nog één kamer met aansluitende badkamer. De tweede verdieping van het hoofdvolume bestaat uit drie aaneensluitende kamers en het volume van de diensttrap.

1.3.3.2. Gelijkvloerse verdieping - Inkomhal

Men betreedt de woning langs een **kleine inkomhal**. De getoogde toegangsdeur is een paneeldeur met vijfdeelig deurvenster met gekleurd glas en centraal voorzien van smeedwerk. De zij- en bovenlichten zijn ingevuld met glas-in-loodramen met voorstelling van appelsienebomen. Centraal in het bovenlicht is een opgaande zon afgebeeld (de deur is gericht naar het oosten). De ruimte is voorzien van een rode marmeren vloer en een hoge houten lambrisering met een in een alkoof ingewerkte zitbank tussen twee hoekkasten met opengewerkte bovenstukken. De kasten zijn voorzien van houtsnijwerk in planten- en zandlopermotieven en bewaren hun oorspronkelijk koperen hang- en sluitwerk met balustervormige handgrepen. Boven de zitbank is een decoratief paneel, beschilderd met motieven ontleend aan de Wiener Secession. Tegenover de zitbank is een sierlijke koperen paraplubak in de muur verwerkt, met een achterwand in rode marmer, identiek aan de marmeren vloerafwerking. De zone boven de lambrisering bestaat uit blauwe beschilderde panelen met centraal een herhalend motief met druiventrossen. Het plafond is afgewerkt met een centraal paneel van bloemmotieven (madelief) in reliëf met vergulde accenten. Tegenover de voordeur bevindt zich een dubbele deur, haast volledig beglaasd met glas-in-loodramen. Beide deuren zijn voorzien van een centraal klokvormig tafereel met plantenmotieven, bloemen en een vogel. De omringende kleurloze delen zijn uitgevoerd in gehamerd en ondoorzichtbaar glas. De deuren bewaren hun oorspronkelijk koperen hang- en sluitwerk.

1.3.3.3. Gelijkvloerse verdieping - Ontvangstruimte

De kleine inkomhal (op het bouwplan aangeduid als "Porche d'attente") geeft uit op een T-vormige ruimte die is opgevat als **grote ontvangstruimte** die de volledige breedte van het perceel benut. Vanuit deze centrale ruimte heeft men via de monumentale trap toegang tot de eerste verdieping. Een deur onder deze trap geeft enkele treden lager uit op de koer en aansluitende tuin. Aan het grote venster aan de straatzijde is een verhoog met twee ingebouwde zitbanken en (vitrine)kasten. Centraal in de woning is een diensttrap die alle verdiepingen bedient. Deze traphal bevindt zich naast de monumentale trap, maar is niet zichtbaar vanuit de grote ontvangstruimte. Men bereikt de traphal via een deur tegenover de kleine inkomhal. Achter de traphal bevindt zich de keuken.

De ontvangstruime is afgewerkt met een indrukwekkende mozaïekvloer. De witte vloer heeft langs de muren een omlopende band in oker en zwarte mozaïektegels die omwonden is met sierlijke bloemenranken in een voor de art nouveau typerende zweepslagvormgeving. Ter hoogte van de trapaanzet is deze band onderbroken, hetgeen er zou kunnen op wijzen dat deze later is toegevoegd, aangepast of niet volgens het ontwerpplan werd uitgevoerd. Het ontwerp van de trapaanzet op het bouwplan sluit meer aan bij de art nouveau-vormgeving van de mozaïekvloer.

De muren van de ontvangstruimte zijn volledig bekleed met een kamerhoge lambrisering. De geprofileerde houten panelen zijn bovenaan afgewerkt met een doorlopende geprofileerde lijst met inlegwerk in een donkere houtsoort. Hierboven zijn vierkante houten panelen met centraal een gestileerd bloemmotief gevat in een vierkant. Ter hoogte van de

traphal heeft de lambrisering een andere detaillering, bestaande uit vierkante panelen met centraal een ingelegd kleiner vierkant in een donkere houtsoort. Het wit beschilderde cassetteplafond is verzorgd uitgewerkt. Tegen de noordelijke wand, tussen de deur naar de inkomhal en de traphal van de diensttrap, is een halfronde kast met spiegel ingewerkt in de lambrisering. De kast heeft een zwart geaderd wit marmeren blad. De accoladevormige bovenrand van de spiegel is gedecoreerd met houtsnijwerk met druiventrossen en -ranken. Aan beide zijden van de spiegel is een kleine klokvormige wandverlichting in metaal, vermoedelijk koper.

Op het verhoog zijn twee vaste zitbanken, dwars op de voorgevel. De zitbanken zijn ingewerkt in de lambrisering en gaan aan de zijde van de trap over in een laag kastje met daarboven een vitrinekastje met sierlijke ovale roedeverdelingen en koperen handgrepen. Aansluitend een kwartholle balustrade, opengewerkt met bloemmotieven in houtsnijwerk. Boven de zitbank is een ondiepe nis met balustervormige zuiltjes. De zitbank heeft een bekleding in purperkleurige stof (vermoedelijk zijdedamast) met bloemmotieven (mogelijk vernieuwd). Het venster heeft aan de binnenzijde een dorpel in zwart geaderde witte marmer. Langs de onderzijde is een decoratief uitgewerkt houten voorzetstuk met centraal sierelement met plantenmotief. In de bovenhoeken van het venster zijn hoekstukken met druivenranken in houtsnijwerk.

Ter hoogte van de overgang naar de monumentale traphal wordt de houten paneelversiering doorgetrokken naar de moerbalk. Hier bevinden zich twee originele houten verlichtingselementen. Het betreft een omgekeerde kandelaarvorm met drie klokvormige lampenkappen, vermoedelijk in koper. In de traphal bevindt zich een **vestiairemeubel**, dat zich oorspronkelijk vermoedelijk niet op deze locatie, maar mogelijk in de traphal van de diensttrap bevond, zoals aangegeven op het bouwplan (zie bijlage 5.3. kaarten en figuren, afbeelding 13). Deze vestiaire bestaat uit een rechthoekig meubel met zijpanelen, onderbroken door een baluster, en bovenaan horizontaal verbonden door twee koperen staven met haken. Centraal in het meubel is een laag kastje met wit marmeren blad en spiegel, met aan beide zijden een gebogen koperen buis voor wandelstokken en paraplu's. Onder het tweede bordes van de monumentale trap is een grote vensterdeur met twee flankerende zijlichten. Ze zijn alle drie voorzien van glas-in-loodramen met geometrische motieven in voornamelijk wit en purper (reliëf)glas. Het koperen hang- en sluitwerk is bewaard, met decoratieve gelobde sleutelplaat. Links van deze tuindeur is een deur naar het **gastentoilet**. Deze paneeldeur heeft een klein bovenlicht met glas-in-loodraam met gekleurd en gehamerd glas met veelkleurige voorstelling van (vermoedelijk) twee fruitschalen. Het toilet is een trapeziumvormige ruimte, volledig betegeld in witte rechthoekige geglazuurde tegels (wanden en plafond) met onderaan een plint in groene geglazuurde tegels, en bovenaan een smalle boord in oranje tegels. Deze betegeling komt deels overeen met deze in de keuken en traphal van diensttrap, met name de groene plint en de smalle oranje boord bovenaan. Er is een klein venster dat uitgeeft op de koer. De tegelvloer is vernieuwd.

De monumentale bordestrap leidt naar het salon op de verdieping en is centraal en ter hoogte van het eerste bordes voorzien van houten leuning die beide uitkomen in twee identieke trappalen met voorstelling van een gestileerde bloem in houtsnijwerk. De leuning is uitgewerkt met golvende spijlen met druiventrossen in houtsnijwerk op de hoeken. Ter hoogte van het tweede bordes is een groot drieledig venster, met glas-in-loodramen in dezelfde kleuren en vormgeving als de vensterdeur naar de koer, dat er net onder ligt. Het betreft eveneens een groot centraal raam met twee flankerende zijlichten, voorzien van glas-in-loodramen met geometrische motieven en gestileerde bloemmotieven in veelkleurig (centraal) en voornamelijk wit en purper (reliëf)glas. Centraal is een ovaal medaillon met voorstelling van een gestileerd bloemenboeket. De vensterbank in zwart geaderde witte marmer en het koperen hang- en sluitwerk bleef bewaard. De wanden van de traphal zijn op de tweede verdieping, boven de houten lambrisering van de gelijkvloerse verdieping, gestoffeerd met een bruin-okerkleurig behangpapier met herhalend bladmotief. De plafondafwerking bestaat uit panelen met een herhalend geometrisch

motief in reliëf. Het koperen verlichtingselement in de traphal heeft een omgekeerde kandelaarvorm met twee klokvormige glazen okerkleurige lampenkappen.

1.3.3.4. Gelijkvloerse verdieping – Traphal met diensttrap

De **traphal met diensttrap** scheidt de ontvangstruimte van de keuken. Deze traphal is toegankelijk vanuit de ontvangstruimte via een houten paneeldeur met getoogd bovenlicht, ingevuld met glas-in-loodraam met voorstelling van een taart op een taartschotel. Dit glasraam, uitgevoerd in gekleurd en gehamerd glas, verwijst naar de achterliggende keukenfunctie. De diensttrap is uitgevoerd in beton, met metalen verstevigingen op de treden. De sobere maar elegante leuning loopt door tot op de tweede verdieping en is uitgevoerd in zwart geschilderd metaal met een houten handgreep. De vormgeving is functioneel, maar verzorgd. De wanden van deze ruimte zijn afgewerkt met een hoge betegelde lambrisering. De vierkante witte en oranje tegels in dambordpatroon hebben afgeschuinde hoeken omwille van de kleinere groene tegels met kruismotief die tussen de tegels zijn ingelegd. Onderaan is een plint van drie tegels hoog bestaande uit groene geglazuurde tegels met geprofileerde bovenrand, daarboven een rij rechthoekige witte tegels en vervolgens een smalle groene parellijst. Bovenaan de betegeling is opnieuw een smalle groene parellijst, een rij witte rechthoekige tegels en een groene sterk geprononceerde parellijst. De zone boven de betegelde lambrisering is vlak bepleisterd en beschilderd. In het plafond van de traphal, zijnde de vloer van de overloop van de eerste verdieping, zijn glazen bouwstenen ingewerkt (met een houten omlijsting) om licht tot op het gelijkvloers te laten binnendringen. De tegelvloer van de traphal en aansluitende keuken is vernieuwd en bezit geen erfgoedwaarde, maar heeft geen storende impact op de erfgoedelementen en -kenmerken.

1.3.3.5. Gelijkvloerse verdieping - Keuken

De **keuken** bevindt zich achteraan het gebouw in het verlengde van de traphal van de diensttrap. Deze ruimte is aan de zijde van de koer (ten zuiden) en de tuin (ten westen) voorzien van vensteropeningen. Tegen de noordelijke wand is een schouwmantel bewaard, waar zich oorspronkelijk het fornuis bevond. Aan de oostelijke wand is achtereenvolgens een doorgang naar de traphal, de keukenlift, de deur naar de kelder en een smalle deur van een bezemkast. De deur naar de kelder is voorzien van een driedig bovenlicht en groot deurvenster met doorschijnend gehamerd glas. De deur van de bezemkast heeft alleen een identiek bovenlicht. De ruimte heeft een identieke betegelde lambrisering als deze in de traphal. De zone boven deze lambrisering is, in tegenstelling tot de traphal, eveneens voorzien van een betegeling. Er werden vierkante witte geglazuurde tegels gebruikt, eveneens met afgeschuinde hoeken door toevoeging van de kleine groene tegels met kruismotief. Aan het plafond is de wandbetegeling afgewerkt met een dunne boord in oranje tegels met daarboven een rij rechthoekige witte tegels (identiek aan de bovenrand van de betegeling in het gastentoilet). De betegeling is doorgetrokken over de schouwmantel en is uitgevoerd in donker oranje en groene tegels. De schouwwallen zijn bovenaan afgewerkt met eenvoudige gecanneleerde consoles in witte natuursteen. De schouwbank komt overeen met de bovenrand van de betegelde lambrisering. De keuken is een zeer lichtrijke ruimte. Aan de zijde van de koer is een groot venster, geflankeerd door twee kleinere vensters, alle met kleinere roede verdelingen. Deze ramen kunnen niet worden geopend en aan de buitenzijde zijn de houten rolluikkasten en rolluiken nog bewaard. Het is niet duidelijk of deze ramen oorspronkelijk met glas-in-lood waren ingevuld. Aan de zijde van de tuin is een kamerhoge dubbele beglaasde vensterdeur met tweeledig vast bovenlicht bewaard. De zes ramen in de deur (twee per deurvleugel en twee voor het bovenlicht) zijn ingevuld met nagenoeg identieke glas-in-loodramen met art nouveau-lijstvoering die een veelkleurige bloem voorstellen.³⁷ Alle ramen en deuren

---

³⁷ Deze glas-in-loodramen werden recent op een passende wijze voorzien van een voorzetbeglazing. (Bron: Mondelinge informatie verkregen van de eigenaars tijdens plaatsbezoek op 16 november 2016).

behielden hun hang- en sluitwerk (metaal en koper). Aan de buitenzijde zijn de houten rolluikkast en het rolluik nog bewaard. De oorspronkelijke pomp, de wasbak met lavabomeubel, het verwarmingselement en de lichtschakelaars en stopcontacten in bakeliet bleven eveneens bewaard. De ramen en deurlijsten zijn beschilderd in een crèmekleurige lakverf, terwijl de deuren van de kelder en de bezemkast onbeschilderd bleven. Het plafond is in dezelfde lakverf afgewerkt. De dienstlift is buiten gebruik gesteld. De kelder kon niet worden bezocht.

1.3.3.6. Eerste verdieping – Eetkamer

De **eetkamer** op de eerste verdieping is een imposante ruimte waarbij men vanuit de erker een rechtstreeks zicht heeft op de grote vijver van het Citadelpark. Deze ruimte is te bereiken vanuit de ontvangstruimte via de monumentale trap, alsook via de diensttrap. De zeer hoge kamer is opgebouwd rondom de kachel. Aansluitend is er de erker, twee treden hoger. Van hieruit geeft een steektrap toegang tot de mezzanineverdieping, die zich boven de traphal en de servieskamer bevindt. De aanwezigheid van buffetkasten, warmhoudkasten boven de kachel en de nabijheid van de keukenlift wijzen op de functie als eetkamer. De ruimte onder de trap naar de mezzanine deed vermoedelijk dienst als dienkamer of *office*. De functie van de ruimte op de mezzanine is minder duidelijk af te leiden. Mogelijk ging het om een klein privé salon, een rookkamer (*fumoir*) of muziekkamer. De hoogwaardige afwerking van de lambrisering sluiten een dienstfunctie uit.

De eetkamer heeft een houten parketvloer met visgraatmotief. De wanden zijn afgewerkt met een houten lambrisering met dezelfde opbouw als de lambrisering van de ontvangstruimte, maar met een andere uitwerking. De omlopende kroonlijst is hier uitgewerkt met plantenmotieven in houtsnijwerk. De panelen boven de kroonlijst zijn eenvoudiger, zonder inlegwerk. Boven de lambrisering is een zone met rijk gedecoreerd behangpapier bestaande uit goudkleurige bladmotieven tegen een dieprode achtergrond. Het plafond is gelijkaardig afgewerkt als dat van de grote ontvangstruimte, namelijk een wit beschilderd stucplafond met subtiele rechthoekige onderverdelingen. De moerbalken zijn eveneens afgewerkt met stucwerk.

De centrale buiskachel is nog steeds in gebruik en is afgeschermd door een deels opengewerkte koperen haardplaat met klokvormige bloemmotieven. Dit element is ingewerkt in een licht gebogen schouwmantel in geaderde groene marmer, met bovenaan een warmkast voor servies afgesloten met houten deurtjes met glas-in-lood. De marmeren schouwmantel is op haar beurt ingewerkt in een wandmeubel dat naadloos overgaat in de lambrisering. Dit meubel bestaat uit een centrale spiegel boven de schouwmantel, geflankeerd door twee vaste vitrinekasten (met deuren met geslepen glas) die bovenaan zijn opengewerkt met een omlijsting van druivenranken in houtsnijwerk. Het koperen hang- en sluitwerk bleef bewaard.

Aan de westelijke zijwand van het salon bevinden zich de dubbele deur naar de monumentale trap, een in de lambrisering ingewerkte spiegel en de deur naar de traphal met diensttrap. Beide deuren zijn volledig beglaasd en voorzien van geslepen glas tussen kleine roedeverdeling. Het originele koperen hang- en sluitwerk bleef bewaard, inclusief sleutelplaat met lobmotief zoals op het gelijkvloers.

De trapeziumvormige erker is bereikbaar via twee treden, aan de zijkanten afgesloten door een balustrade. Tegen het plafond markeren twee voluutvormige houten consoles deze ruimte. De vijf identieke guillotinevensters zijn elk opgedeeld in twee gelijke delen. Het onderste bewegende deel is beglaasd met doorzichtig glas, terwijl het bovenlicht voorzien is van glas-in-loodramen met geometrische motieven en gestileerde bloemen in art deco-vormgeving. Het koperen hang- en sluitwerk, als ook de vensterbanken in zwart geaderde witte marmer zijn bewaard. De lage lambrisering onder deze vensters is iets rijker

uitgewerkt met balustervormige pilasters en is voorzien van twee grote gietijzeren verwarmingselementen met art nouveau-vormgeving.

Onder de trap naar de mezzanineverdieping bevindt zich een dienstruimte met vaste buffetkasten (de dienkamer of **office**). De ruimte is deels afgesloten met beglaasde panelen voorzien van ramen met een geometrische opdeling in glas-in-lood en gehamerd glas. De centrale opening naar deze ruimte wordt gemarkeerd door twee identieke houten hoekconsoles in de vorm van een zeepaardje of zwanenhals met bloemen, die elk uitmonden in een klokvormig lampenkapje. Centraal tegenover deze doorgang is een buffetkast. Het meubel is symmetrisch opgebouwd rond een centraal gebogen ladekast met bovenaan een open vitrine met een opengewerkte omlijsting van klokvormige bloemen in houtsnijwerk. Dit element wordt geflankeerd door twee beglaasde vitrinekasten met elk twee deuren. Het koperen hang- en sluitwerk is bewaard. De wanden van deze ruimte zijn afgewerkt met houten panelen met hoefijzervormige omlijstingen, ingevuld met kleurrijk behangpapier met bloemmotieven en vogels. Aan de westelijke zijde brengt een groot glas-in-loodraam licht binnen via de traphal. Het drieledige raam heeft een geometrische vormgeving, voornamelijk met ovale motieven. Het kleurenpalet bestaat hoofdzakelijk uit blauw en purper. Het plafond van deze ruimte is afwerkt met vierkante panelen, beschilderd met veelkleurige bloemen- en plantenmotieven.

1.3.3.7. Eerste verdieping - Mezzanine

Tegen de zuidelijke zijwand loopt een steektrap naar de **mezzanineverdieping** die zich boven de dienstruimte en de traphal bevindt. De houten balustrade van de trap loopt door op de mezzanine en bestaat uit een herhalend motief in houtsnijwerk van een achthoek met daarin krulvormen en klokvormige bloemen, gelijkaardig aan het motief van de koperen hardplaat. De trappaal is uitgewerkt met een verdiepte schacht en een afgeronde bekroning met bloemen- en plantenmotieven in houtsnijwerk.

De wanden van de mezzanine zijn afgewerkt met een lambrisering met zeer fijne detaillering. De verticale panelen zijn licht gebogen en gescheiden door een profilering met bovenaan een bladmotief met inlegwerk. Een fijne kroonlijst met parellijst met inlegwerk sluit de lambrisering af. Hierboven bevindt zich nog een smalle geschilderde band met kleurrijke planten- en ster motieven. Aan de achterzijde (westelijke wand) is een drieledig venster, met glas-in-loodramen in dezelfde kleuren en vormgeving als de twee onderliggende ramen (dat van de traphal en de vensterdeur naar de koer). Het betreft eveneens een groot centraal raam met twee flankerende zijlichten, voorzien van glas-in-loodramen met geometrische motieven en gestileerde bloemen in veelkleurig (reliëf)glas. Centraal is een rechthoekig vak met veelkleurige gestileerde bloemen. De vensterbank in zwart geaderde witte marmer en het koperen hang- en sluitwerk zijn bewaard. In de twee hoeken van deze ruimte, tegen de achtergevel, zijn afgeronde hoekkasten in de lambrisering ingewerkt. Elke kast heeft twee licht gebogen deuren en bovenaan een open vitrine. Vermoedelijk is de oorspronkelijke parketvloer bewaard onder de huidige vloerbedekking in vast tapijt.

1.3.3.8. Eerste verdieping – Gang diensttrap

De betonnen **diensttrap** bedient alle verdiepingen van de woning en heeft een doorlopende leuning, zoals beschreven in hoofdstuk 1.3.3.3. *Gelijkvloerse verdieping – Traphal met diensttrap*. De vloer van de gang op de eerste verdieping is uitgewerkt in een combinatie van mozaïek en terrazzo. Op de overloop zijn glasdallen in de vloer ingewerkt om licht tot op de gelijkvloerse verdieping te laten doordringen. Van hieruit heeft men toegang tot de kamer op de eerste verdieping en de keukenlift.

1.3.3.9. Eerste verdieping – Kamer

De kamer op de eerste verdieping, boven de keuken, betreft een **slaapkamer met aansluitende badkamer**. Beide functies worden van elkaar gescheiden door een

tussenwand met houten beglaasde deuren. Zoals af te leiden valt uit de bewaarde geprofileerde stucwerkornamenten van deze tussenwand behoren deze deuren vermoedelijk niet tot de oorspronkelijke interieurafwerking. Mogelijk werd het slaapgedeelte oorspronkelijk van de badkamer gescheiden door een verplaatsbare wand of een gordijn. De plafondafwerking van het slaapgedeelte is vernieuwd. De muren zijn voorzien van behangpapier en op manhoogte afgewerkt met een omlappende profilering in stucwerk. Aan de zuidelijke zijde (uitgevend op de koer) is een groot zesdelig houten raam. Onder dit raam bevindt zich een origineel gietijzeren verwarmingselement. In de badkamer is aan de tuinzijde (westelijke wand) een zesdelig houten raam, ingevuld met indrukwekkende veelkleurige glas-in-loodramen met planten- en bloemmotieven. Er wordt een waterpartij met waterplanten afgebeeld tegen een achtergrond van een berglandschap met wolken. Deze glas-in-loodramen werden op een passende wijze voorzien van een voorzetsbeglazing. De badkamer is voorzien van een betegelde plint in geglazuurde wandtegels waarbij rechthoekige okerkleurige tegels worden afgewisseld in een dambordpatroon met vierkante groene tegels met art nouveau-getinte decoratie in reliëf. De oorspronkelijke terrazzovloer bleef eveneens bewaard. Het is onduidelijk of het vrijstaande bad met douche-element al dan niet originele elementen zijn.

1.3.3.10. Tweede verdieping – Gang diensttrap

Gezien de hoge eerste verdieping is de diensttrap naar de tweede verdieping nog één strek langer dan de twee verdiepingen eronder. Op de laatste bordes heeft men via een houten deur toegang tot een klein traptorentje dat tegen de westzijde van het trappenhuis is aangebouwd. Via dit traptorentje kan men het platte dak van het hoofdvolume bereiken. De wanden van de traphal en de overloop zijn vlak bepleisterd, net zoals de verdiepingen eronder. De vloerafwerking van de overloop op de tweede verdieping is vermoedelijk vernieuwd. De traphal wordt bovenaan verlicht door een groot negendelig houten raam (in de zuidelijke wand) dat uitgeeft op het dakterras (cf. infra).

1.3.3.11. Tweede verdieping – Kamers

Op de tweede verdieping zijn drie kamers. Deze kamers bevinden zich boven het hoofdvolume, aangezien de achterbouw slechts twee bouwlagen telt. Deze verdieping is ingericht als gastenkamer voor de Bed & Breakfast die er momenteel wordt uitgebaat.

Aan de straatzijde zijn twee kamers die uitgeven op het balkon boven de erkeruitbouw van de voorgevel. Via de gang bereikt men de meest noordelijke van deze twee kamers, die verbonden is met de aansluitende zuidelijke kamer. Via deze kamer heeft men via twee deuren³⁸ toegang tot een ruimte die ingericht is als badkamer. Er is eveneens een rechtstreekse toegang tot de badkamer vanaf de gang, bestaande uit een dubbele houten vleugel deur. De badkamer geeft op haar beurt uit op een terras, dat zich boven de mezzanine verdieping bevindt. Dit terras is via een buitentrap verbonden met een groter lager gelegen terras op het plat dak van de achterbouw.

De noordelijke kamer is ingericht als slaapkamer, waarvan men een kleine douchekamer heeft afgescheiden. De zuidelijke kamer doet dienst als zitkamer voor de gasten van de B&B. De twee identieke vensterdeuren met zijlichten (zie hoofdstuk *1.3.2.1. Voorgevel*) bewaren hun oorspronkelijk metalen hang- en sluitwerk. De houten vloeren en deuromlijstingen (identiek aan deze in de keuken en traphal) zijn bewaard. De plafondafwerking werd vernieuwd. De dubbele venster deur die uitgeeft op het terras is voorzien van glas-in-loodramen met veelkleurige bloemmotieven in art nouveau-vormgeving. Het is mogelijk dat de oorspronkelijke circulatie en opdeling van deze kamers enkele wijzigingen ondergingen door de herinrichting als gastenkamer. De oorspronkelijke functie van deze ruimtes is niet gekend, vermoedelijk deden ze dienst als slaapkamers voor de bewoners, hun kinderen en/of het huispersoneel.

---

³⁸ De meest noordelijke van deze twee deuren is vermoedelijk een latere toevoeging.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens meerdere plaatsbezoeken op **7 juli 2016, 16 november 2016 en 21 maart 2017**. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt het pand zich in een zeer goede bouwfysische toestand.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1.1. Ernest Van Hamme (Gent 1856 – Mariakerke 1932)

Ernest Van Hamme was schrijnwerker en architect. Hij studeerde bouwkunde bij Joseph De Waele aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Gent. Als lid van de Commissie voor Monumenten voerde hij een aantal belangrijke restauraties uit in Gent tijdens de aanloop naar de Wereldtentoonstelling van 1913, waaronder: de Graanspijker, kleine Spijker, huis De Valck, huis Vrijdagsmarkt 22, de Grote- en Achter Sikkel, Zwarte en Grote Moor, het Groot Vleeshuis en aanpassingen aan de Vismijn.³⁹ Vlakbij de Woning De Keukelaere-Brico, ontwierp hij in 1901 een eclectisch burgerhuis (Parklaan 35, Gent). Daarnaast bouwde hij nog een aantal burgerhuizen, voornamelijk in Gent en Oudenaarde:⁴⁰

Niet-exhaustieve lijst van zijn oeuvre:

- Kasteelstraat 9, Oudenaarde: Neoclassicistisch burgerhuis;
- Kasteelstraat 11, Oudenaarde: Neoclassicistisch herenhuis;
- Einestraat 21, Oudenaarde: Hoekhuis in neotraditionele stijl (gesloopt);
- Tentoonstellingslaan 78, Gent: Eclectisch burgerhuis;
- Parklaan 35, Gent: Eclectisch burgerhuis;

Van Hamme heeft, voor zover bekend, geen omvangrijk oeuvre van eigentijdse architectuur nagelaten. Van de zes nieuwbouwrealisaties die van hem bekend zijn⁴¹ springt de Woning De Keukelaere-Brico er bovenuit. De gevelopbouw laat vermoeden dat de andere burgerhuizen die door hem werden gerealiseerd het klassieke 19de-eeuwse grondplan van een enkelhuis volgden, terwijl dit bij het pand in de Krijgslaan volledig werd herdacht. Hier ontwierp van Hamme een bel-étagewoning met vernieuwend grondplan (cf. infra). De vormgeving in een combinatie van de art nouveau en proto-art deco is eveneens vernieuwend voor Van Hamme, ten opzichte van het eerder traditionele neoclassicisme en op historische stijlen gebaseerde eclecticisme dat hij voor de andere burgerhuizen gebruikte. De smaak en voorkeuren van de opdrachtgevers zullen hier wellicht ook een rol hebben gespeeld.

---

³⁹ EVERAERT G. 2013: *Opgeknapt. 10 monumenten in de Gentse Kuip en de Expo van 1913*, Gent, 156.

⁴⁰ S.N., s.d.: *Van Hamme, Ernest* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/5250> (geraadpleegd op 15 oktober 2016).

⁴¹ Op basis van de inventaris van het bouwkundig erfgoed. (Bron: S.N., s.d.: *Van Hamme, Ernest* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/5250> (geraadpleegd op 1 maart 2017)).

Geen enkele van de particuliere realisaties van E. Van Hamme zijn momenteel beschermd als monument. De meeste van de historische gebouwen die hij in Gent restaureerde genieten daarentegen wel een bescherming als monument.

2.1.1.2. *Albert Van huffel (1877-1935)*

Voor de waardevolle interieurafwerking van de Woning De Keukelaere-Brico wordt soms architect **Albert Van huffel** als ontwerper naar voren geschoven.⁴² Vooral de talrijke verwijzingen naar de klokvormige bloem en de gestileerde florale motieven in het algemeen, doen denken aan ontwerpen door Van huffel. De klokvorm komt onder meer terug in de lampenkappen, de glas-in-loodramen, de koperen haardplaat, het houtsnijwerk van de lambrisering en het houten voorzetstuk aan het grote venster op het gelijkvloers. Er zijn echter elementen die twijfel opwekken, zoals de positie van de monumentale trap, waarbij geen rekening werd gehouden met het patroon van de mozaïekvloer. Maar ook het nogal zwaar uitgewerkte houtsnijwerk op de verdieping, dat niet fijn genoeg zou zijn voor het werk van Van huffel.⁴³ Dit soort ornamentiek werd bovendien ook door andere ontwerpers toegepast. Ook Van huffel-kenner, Marc Dubois, zou niet geloven in een toeschrijving aan deze architect.⁴⁴ Deze elementen sluiten een ontwerp door Van huffel echter niet volledig uit. Hij realiseerde zowel erg fijne als 'zwaardere' aanvoelende ontwerpen. Het interieur van het landhuis De Schepper te Pamel (Roosdaal) uit 1920 is een voorbeeld van laatstgenoemde variant. Aangezien Van huffel echt wel 'om den brode' werkte, moest hij vermoedelijk wel eens tegemoet komen aan de smaak van zijn opdrachtgevers.⁴⁵

In het kader van dit beschermingsdossier werd het Archief Van huffel onderzocht op zoek naar bewijsmateriaal dat deze hypothese zou kunnen ondersteunen, zonder resultaat. De ontwerpen, foto's, agenda's, briefwisseling, facturen, etc. werden voor de relevante periode doorgelicht.

Een andere hypothese bestaat erin dat Van huffel het interieur niet als zelfstandig architect ontwierp, maar wel in opdracht van de Brusselse interieurfirma *L'Art Decoratif Celine Dangotte*. In een recent onderzoek naar deze samenwerking werd hiervoor echter geen aanwijzing teruggevonden.⁴⁶

Hoewel de piste Van huffel niet volledig kan worden uitgesloten, is het een realistische hypothese dat **Ernest Van Hamme** ook het interieurontwerp voor zijn rekening nam. Aangezien hij zowel als architect en als schrijver was opgeleid, beschikte hij over de juiste kennis en ervaring. Het opvallende overwicht van houtsnijwerk in de interieurafwerking kan hiervoor een aanwijzing zijn. Er zijn echter geen archivalische bronnen bekend die hierover uitsluitel kunnen geven. Een vergelijkend onderzoek van andere interieurontwerpen door Van Hamme ontbreekt eveneens, waardoor het interieur van de woning in de Krijgslaan niet kon worden afgewogen binnen het oeuvre van deze architect.

---

⁴² Mondelinge informatie verkregen van de eigenaars tijdens plaatsbezoek op 16 november 2016.

⁴³ Schriftelijke informatie verkregen van Norbert Poulain, architectuur-kenner en oprichter van Interbellum vzw (14 februari 2017).

⁴⁴ Schriftelijke informatie verkregen van Marijke Detremmerie, Onderzoeker Design Museum Gent (7 maart 2017).

⁴⁵ Schriftelijke informatie verkregen van Emma Schiltz, Projectmedewerkster KIK digitalisering archief Albert Van huffel (3 maart 2017).

⁴⁶ VAN MEERHAEGHE M. 2015: *Albert Van huffel in samenwerking met L'Art Décoratif Céline Dangotte (1914-1931)*, onuitgegeven masterscriptie, Universiteit Gent.

2.1.1.3. Gebroeders De Coene

Voor het ontwerp van de inkomhal worden de **gebroeders De Coene** aangehaald. De enige verwijzing hiernaar is afkomstig van de vastgoedmakelaar die de Woning De Keukelaere-Brico vanaf mei 2017 te koop aanbood.⁴⁷ Op zijn website vermeldde hij in de beschrijving van het pand het volgende: "U betreedt het pand via de inkomhal en het tipje van de sluier wordt meteen opgelicht: houten lambrisering (gesigneerd **frères De Coene**), kleurrijk glas in lood met taferelen ... dit is een atypisch huis!" Het is onduidelijk of de lambrisering met ingewerkte zitbank en kasten daadwerkelijk ontworpen en gesigneerd werd door de gebroeders De Coene, dan wel een toeschrijving was op basis van een vrije stijlinterpretatie door de vastgoedmakelaar. Het was niet mogelijk om dit gegeven ter plaatste te verifiëren. Wat betreft de vormgeving, het materiaalgebruik en de historische context is een ontwerp door de gebroeders De Coene niet uitgesloten. Verder onderzoek is aangewezen. Aangezien er geen andere aanwijzingen waren die naar deze ontwerpers leidden, werd deze piste niet verder onderzocht tijdens de opmaak van het beschermingsdossier.

2.1.1.4. De Woning De Keukelaere-Brico:

In de woning gebruikte architect Van Hamme een combinatie van verschillende stijlen. Het interieur wordt gekenmerkt door stijlelementen ontleend aan zowel de **art nouveau** als de proto-art deco. Eerstgenoemde herkent men vooral in de mozaïekvloer van de grote ontvangstruimte, waar een decoratieve boord van sierlijke plantenslingers in typerende zweepslagvorm de vloer omlijst. In verschillende glas-in-loodramen zoals bijvoorbeeld deze in de keuken en de achterste kamer op de derde verdieping (heden: gastenbadkamer van de B&B) herkent men art nouveau-elementen, net als in de vormgeving van de verwarmingselementen. Het smeedwerk van het balkon aan de voorgevel en de voordeur zijn eveneens beïnvloed door de art nouveau-lijnvoering. Tenslotte herkent men deze stijl ook in het dynamische grondplan van de woning. In het algemeen zijn er in de vormtaal van de interieurafwerking bijzonder veel elementen ontleend aan de natuur. We vermelden hier de plantenmotieven van verschillende types behangpapier en paneelbeschilderingen, maar ook de florale motieven van het houtsnijwerk. Op verschillende plaatsen wordt naar de klokvormige bloem verwezen, zowel in de koperen hardplaat, het houtsnijwerk, als de lampenkappen. De vloerafwerking werd in dit opzicht reeds vermeld. Tenslotte hebben alle glas-in-loodramen bloemen- of plantenmotieven, gaande van bloemboeketten, over appelsienbomen, tot gestileerde bloemen en zelfs vogels. Daarnaast wordt er in de interieurafwerking ook minstens evenveel gebruik gemaakt van een sterk geometrische vormtaal. De **proto-art deco-elementen** komen veelvuldig voor in het houtsnijwerk van de lambriseringen, zoals verschillende types van gestileerde bloemen. Maar het meest uitgesproken vindt men de proto-art deco terug in de glas-in-loodramen aan de achterzijde van de woning, in de *office* en aan de grote erkeruitbouw. Ook de leuning van de diensttrap doet geometrisch aan, deze is sober maar verzorgd uitgewerkt. De gevelopbouw is zeer symmetrisch en vrij strak geometrisch uitgewerkt. Vooral op de verdiepingen is een interessant spel van horizontale en verticale belijning te zien. De gevelbekroning maakt het geheel af. Het houtsnijwerk van de voordeur vertoont ook nog enkele art deco-kenmerken. Tenslotte merken we nog op dat de kleine inkomhal is uitgewerkt in een stijl die sterk aanleunt bij deze van de **Wiener Secession**. De paneelbeschilderingen boven de lambrisering en vooral de decoratie van de ingewerkte zitbank zijn opvallend anders dan elders in de woning en bezorgen deze ruimte een aparte sfeer. De stijl maakt gebruik van sterk gestileerde motieven ontleend aan de natuur, in casu bloemen, planten en druivenranken.

Hoe verhoudt deze woning zich tot de Gentse architecturale context aan het einde van de belle-époqueperiode? Norbert Poulain omschrijft deze context als volgt: "De Gentse

---

⁴⁷ Carlo Eggermont, s.d.: *Herenhuis. 9000 Gent. Krijgslaan 4. (Pand id. 1485040)* [online] <http://www.carloeggermont.be> (geraadpleegd op 23 mei 2017).

architectuurscène was aan het begin van de 20ste eeuw vrij conservatief. Er werd zwaar ingezet op historiserende ontwerpen en verfraaiingen, naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling in 1913 werd de hele kuip, het Gentse stadscentrum, gesaneerd en werden grote monumenten als het Belfort, Gravensteen en de Sint-Niklaaskerk ontdaan van historische gelaagdheid en aanbouwen. Verschillende grootschalige nieuwbouwprojecten hadden tot in de jaren 1920 een grote historiserende inslag, zoals de neogotische en eclectische universiteitsgebouwen aan de Bijloke, vanaf 1899 gebouwd door Louis Cloquet, de Leopoldskazerne (1906) van Modeste de Noyette, het Sint-Pietersstation (1905-1913), een eclectisch gebouw ontworpen door L. Cloquet. [...] De frivole art nouveau kreeg in het conservatief-burgerlijke en ultramontaanse Gent weinig kansen.”⁴⁸ De art nouveau in Gent was vooral een gevelarchitectuur, waarachter de principes en het grondplan van het klassieke enkelhuis bleven doorleven. Van Hamme realiseerde hier een geheel eigen ontwerp, waarbij de ruimteverdeling anders werd bekeken. De ruimtes vloeien in elkaar over, hetgeen een grote dynamiek verleent aan de beleving van het interieur. Vanuit de kleine obscure inkomhal, vrij donker en alleen met glas-in-loodramen verlicht, betreedt men de lichtrijke grote ontvangstruimte. Deze imposante kamer beslaat bijna de volledige gelijkvloerse verdieping van het hoofdvolume. De blik wordt meteen getrokken door de monumentale trap die leidt naar de eetkamer op de eerste verdieping. Hier wordt de bezoeker geleid naar de brede erker met het imposante uitzicht over de omgeving. Deze ruimte benut opnieuw de volledige breedte en diepte van het hoofdvolume en poogt de woning zo groot mogelijk te doen lijken. De relatief groot uitgevoerde trap naar de mezzanine geeft de bezoeker de indruk dat men van hieruit nog andere ruimtes kan betreden. De dienstrap is haast onzichtbaar maar is dé belangrijkste circulatie-as van de woning. Ze bedient alle verdiepingen en geeft toegang tot zowel de representatieve ruimtes, dienstvertrekken als slaapkamers. Het klassieke grondplan van het enkelhuis, waarbij een laterale gang toegang verschaft tot meerdere achter elkaar gelegen ruimtes, wordt hier verlaten en vernieuwend geherinterpreteerd.

Naargelang de mate van bekendheid of de aard van het bezoek, werd een bezoeker al dan niet verder in de woning toegelaten. Een dienstbode kwam bijvoorbeeld wellicht niet verder dan de zitbank in de inkomhal. Een formeel bezoek kon worden gehouden op het verhoog aan de straatzijde van de grote ontvangstruimte. Vrienden en familie, of gasten die bleven eten, waren welkom op de eerste verdieping.

De woning is er duidelijk op gericht om de bezoeker te imponeren. De volledige begane grond, haast één derde van de bewoonbare oppervlakte (dienstvertrekken niet meegerekend) wordt besteed aan ontvangstruimte. De grote ramen aan de straatzijde, gericht naar het imposante stadsgroen van het Citadelpark en de Plantentuin, benadrukken het luxueuze karakter van de woning op deze prestigieuze locatie. De kwaliteitsvolle materiaalkeuze die overal terugkomt in de lambriseringen, vloeren en parket, glas-in-loodramen en het schrijnwerk in combinatie met het vakmanschap waarmee deze interieurafwerking werd gerealiseerd benadrukken dit verder. Ook van buitenaf is de weelde goed zichtbaar. Hoewel de gevel in vergelijking met het interieur relatief sober doch verzorgd is uitgewerkt, laten de grote vensters toch inkijk toe vanaf de straat. Er wordt daarom binnenin bewust gewerkt met niveauverschillen. De zitruimtes aan de grote vensters zijn steeds hoger gelegen, waardoor men elders in de ruimte meer privacy verkrijgt. Men kan ervoor kiezen om bij het venster te zitten en naar buiten te kijken, maar van buitenaf kan men niet zien wat er aan de eettafel op de eerste verdieping gebeurt (heden ingericht als salon). Tenslotte is er de opvallende geslotenheid van de achtergevel, waarbij elk venster is ingevuld met glas-in-loodramen die de privacy garanderen. Dit staat in contrast met de openheid van de voorgevel die met grote vensters precies de omgeving naar binnen probeert te halen.

---

⁴⁸ POULAIN N. 1995 : Creëren tussen idealisme en conformisme. De architectuur en de toegepaste kunst. In: CAPITEYN A. (red.), *Interbellum in gent, 1919-1939*, Gent, 167-168.

2.1.1.5. Historische waarde

De Woning De Keukelaere-Brico werd in 1916 ontworpen door architect Ernest Van Hamme (1856-1932) in opdracht van mevr. Louise Adèle Brico della Santa-Trinitad, echtgenote van Georges De Keukelaere, een drukker uit Gent. De rijke interieurafwerking met luxueuze materialen is uitzonderlijk, gezien het pand werd opgericht in volle oorlogstijd. Het originele concept als stedelijke burgerwoning met tuin, de ruimteverdeling en interieurafwerking bleven tot in het kleinste detail bewaard. De zeer hoge mate van authenticiteit maken van deze woning een uitzonderlijke en zeldzame getuige van de wooncultuur van de vroeg 20ste-eeuwse burgerij. Als vroegste getuige van de riant burgerlijke architectuur aan de Krijgslaan in Gent maakt de Woning De Keukelaere-Brico deel uit van het verhaal van de urbanisering van de stationswijk Gent-Sint-Pieters die zich ontplooidde tijdens de late 19de en vroege 20ste eeuw. Het stedenbouwkundige verhaal van de Krijgslaan is nauw verbonden met de geschiedenis van de Wereldtentoonstelling van 1913, die een zeer bepalende rol heeft gespeeld in de Gentse stedenbouwkundige ontwikkeling. De ontwikkeling van de Krijgslaan, die met de bouw van de Woning De Keukelaere-Brico aanving, moet gezien worden als een belangrijke slotfase in de uitbouw van de elitaire stationswijk Gent-Sint-Pieters die hier vanaf de late 19de eeuw werd aangelegd. De locatie waarop de woning is gebouwd, namelijk op de plaats van het koffiehuis de Belvédère, een sinds lang verdwenen relict van de oorspronkelijke parkaanleg van het Citadelpark, ontleent aan de woning een bijkomende historische waarde. De naam 'Belvederelaan', die de Krijgslaan tijdens de Wereldtentoonstelling van 1913 kreeg, verwees hiernaar en benadrukt bovendien de uitzonderlijke ligging van deze boulevard op een bastion van de voormalige Hollandse citadel.

2.1.1.6. Architecturale waarde

De Woning De Keukelaere-Brico is een zeldzaam voorbeeld van burgerlijke architectuur, ontworpen door Ernest Van Hamme. Het betreft één van zijn meest vooruitstrevende ontwerpen en tevens een uitzonderlijk gaaf bewaard exemplaar. Ook binnen de toenmalige architecturale context gaat het om een zeer uitzonderlijk en kwaliteitsvol ontwerp. Deze Gentse architect-schrijnwerker verwierf vooral naambekendheid door enkele belangrijke restauraties in Gent die hij als lid van de Commissie voor Monumenten uitvoerde tijdens de aanloop naar de Wereldtentoonstelling van 1913. Van Hamme, vooral werkzaam in Gent en Oudenaarde, tekende in 1916 voor de bouwplannen en ontwierp een voornaam burgerhuis dat de status van de opdrachtgever veruitwendigt. De grote ontvangstruimte, die maar liefst één derde van de bewoonbare oppervlakte omvat, heeft samen met de rijke interieurafwerking eenzelfde doel, met name de bezoeker imponeren. Het gesloten karakter van de achterzijde van de woning, waarbij elk venster is ingevuld met glas-in-loodramen die de privacy garanderen, staat in contrast met de openheid van de voorgevel die met grote vensters precies de omgeving naar binnen probeert te halen. De grote ramen aan de straatzijde, gericht naar het imposante stadsgroen van het Citadelpark, en voorheen ook de Plantentuin, benadrukken het luxueuze karakter van de woning op deze prestigieuze locatie. In het dynamische grondplan, waarbij Van Hamme de opbouw van het klassieke enkelhuis verliet, combineerde hij de typische componenten van een vroeg 20ste-eeuws burgerhuis op een vernieuwende wijze, waarbij de representatieve vertrekken en dienstruimtes ingenieus in elkaar zijn ingepast, zonder daarbij de herkenbaarheid als vroeg 20ste-eeuws stedelijk burgerhuis met tuin te verliezen. Het pand in de Krijgslaan is representatief voor de stijlelementen, het materiaalgebruik en de decoratieve en technische vernieuwingen in de burgerlijke woningbouw aan het einde van de belle époque. De gekleurde baksteen, het sierlijk smeedwerk, de muurbetegeling, het houtsnijwerk, het stucwerk, de mozaïek- en terrazzovloeren en de glas-in-loodramen, maar ook de glazen bouwstenen en sierlijke verwarmingselementen zijn uitermate herkenbaar voor deze periode. De kwaliteitsvolle materiaalkeuze en het vakmanschap waarmee deze interieurafwerking werd gerealiseerd zijn uitzonderlijk, zeker voor een realisatie tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het feit dat dit burgerhuis zijn authentieke

context in een nog steeds voornamelijk residentiële wijk aan het Citadelpark grotendeels heeft behouden, draagt bij tot de herkenbaarheid en representativiteit.

2.1.1.7. Artistieke waarde:

De artistieke waarde van de Woning De Keukelaere-Brico wordt gevormd door de bijzonder hoogwaardige afwerking van zowel het exterieur als het interieur. Dit verleent aan het geheel een zeer hoge ensemblewaarde. Tegelijk is het contrast tussen de beheerste en verzorgd uitgewerkte voorgevel en het rijke interieur opvallend. De representatieve ruimtes van de woning zijn opgeluisterd met talrijke glas-in-loodramen, een indrukwekkende mozaïekvloer, parketvloeren, lambriseringen, stucwerk, fijn schrijnwerk, vast meubilair met verzorgd houtsnijwerk, behangpapier en beschilderde panelen. De dienstvertrekken zijn eveneens voorzien van een verzorgde afwerking in veelkleurige wandbetegeling en schrijnwerk met glas-in-loodramen. De interieurafwerking wordt soms toegeschreven aan de befaamde architect en meubelmaker Albert Van Huffel (1877-1935), maar kan ook het werk zijn van Ernest Van Hamme, die als schrijnwerker eveneens over de geschikte kennis en ervaring beschikte. Het opvallende overwicht van houtsnijwerk in de interieurafwerking kan hiervoor een aanwijzing zijn. De Woning De Keukelaere-Brico is een belangrijk ensemble van interieurkunst en decoratieve kunsten uit de vroege 20ste eeuw. De woning is een uitzonderlijk goed bewaard burgerhuis met een kwalitatief zeer hoogstaande interieurafwerking, opgevat als een totaalkunstwerk in zowel art-nouveau- als proto-art-decostijl met verwijzingen naar de Wiener Secession. Sinds de bouw in 1916 gebeurden nauwelijks aanpassingen aan het exterieur en interieur.

2.2. Motivering van het type bescherming

Woning De Keukelaere-Brico wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Een bescherming als monument wordt gemotiveerd door de grote samenhang tussen interieur en exterieur en de gaafheid waarmee beide bewaard bleven.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De afbakening is gebaseerd op de historische kadastrale situatie en begrenzing van het perceel, evenals op de typologische herkenbaarheid van burgerhuis met kleine stadstuin.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

- Aan de overzijde van de Krijgslaan (nummers 1-29) bevindt zich een beschermd monument (Appartementsgebouw Parc Résidence uit 1925, MB 18.11.1991).
- Ten noorden bevindt zich een beschermd cultuurhistorisch landschap (Citadelpark, MB 30.05.1984).

- Aansluitend ten noord-noordwesten bevindt zich een voorlopig beschermd stadsgezicht met monument (Parklaan met omgeving en een laan met tweeëndertig gekandelaarde platanen, MB 03.05.2017).

De als monument voorgestelde Woning De Keukelaere-Brico is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed (Burgerhuis ontworpen door Ernest Van Hamme, ID: 18425).

De als monument voorgestelde Woning De Keukelaere-Brico is gelegen in de UNESCO werelderfgoed bufferzone (008).

2.4.2. Ruimtelijke Ordening:

Gewestplan 8 (Gentse en kanaalzone): Woongebieden met cultureel, historisch en/of esthetische waarde (Datum goedkeuring: 14.09.1977).

Ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP): Afbakening grootstedelijk gebied Gent (Datum goedkeuring: 16.12.2005).

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;

- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

4.1. Archieven

4.1.1. Stadsarchief Gent

Atlas Goetghebuer,
L36 (1, 3, 4, 5, 10, 11, 13A en14A).
L37 (1).

Bouwaanvragen particuliere woningen, G12,
1916/A/10;
1922/B/58;
1923/B/170;

Openbare werken, Reeks G,
94/3/1911/3, Aanbesteding voor het afbreken van het koffyhuis Belvédère
gelegen in het park der Citadelle;
3349;

Reeks VII,
1947/1667/15, Stad Gent – Stadsgronden – Verkavelingsplan der gronden te
kopen gelegen Krijgslaan tusschen het Park en de Stroplaan – Reeks A.

4.1.2. Kadasterarchief Oost-Vlaanderen

Mutatieschetsen Gent, Afdeling H (Gent),
1888/2; 1911/3; 1917 (deel 2)/1;

Staat der Eigendomsoverdrachten Gent, Afdeling H (Gent),
1916, 1-2; 1917, 9-10;

4.1.3. Archief Universiteit Gent

Fonds Vliegende Bladen
BIB.VLBL.HFI.C.146, *Chemins de Fer de Gand*.

4.1.4. Archief Groendienst Stad Gent

Plan van het Citadelpark en omgeving, s.d.

4.2. Mondelinge en schriftelijke bronnen

Mondelinge informatie verkregen van de eigenaars tijdens plaatsbezoek op 16 november 2016.

Schriftelijke informatie verkregen van Emma Schiltz, Projectmedewerkster KIK digitalisering archief Albert Van Huffel (3 maart 2017).

Schriftelijke informatie verkregen van Norbert Poulain, architectuur-kenner en oprichter van Interbellum vzw (14 februari 2017).

Schriftelijke informatie verkregen van Marijke Detremmerie, Onderzoeker Design Museum Gent (7 maart 2017).

4.3. Literatuur

BAILLIEUL B., MILIS-PROOST G., LALEMAN M.C. & VAN TYGHEM F. 1975: *Stadsontwikkeling en architectuur*, Gent.

BRAUN E. 1889: *Création d'un boulevard de ceinture autour de la partie sud du parc de la citadelle, avec extension du parc vers la gare de Gand (St Pierre)*, Gent.

COENE A. & DE RAEDT M. 1990: *Bijdragen tot de stadsontwikkeling van Gent. 1560-1990*, S.I.

DAMBRUYNE J., RAMBAUT A., BRAL G.J., BAILLIEUL B. & VAN DOORNE G. 1992: *Een stad in opbouw. 2: Gent van 1540 tot de wereldtentoonstelling van 1913*, Tielt.

DENECKERE G. & PIETERS H. 2013: *Een showcase voor het socialisme. De Gentse coöperatie Vooruit op de Wereldtentoonstelling van 1913*, Gent.

EVERAERT G. 2013: *Opgeknapt. 10 monumenten in de Gentse Kuip en de Expo van 1913*, Gent.

MEGANCK L., DEMEY A. & POULAIN N. 1995: *Het Miljoenenkwartier. Een Gentse woonwijk uit het interbellum*, Gent.

POULAIN N. 1995 : Creëren tussen idealisme en conformisme. De architectuur en de toegepaste kunst. In: CAPITEYN A. (red.), *Interbellum in gent, 1919-1939*, Gent, 167-168.

4.4. Tijdschriftartikels

COENE A, 2010: De schone wijk van Gent Sint-Pieters, *Van Mensen & Dingen. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen* VIII,1-4, 11.

4.5. Onuitgegeven publicaties

VAN MEERHAEGHE M. 2015: *Albert Van huffel in samenwerking met L'Art Décoratif Céline Dangotte (1914-1931)*, onuitgegeven masterscriptie, Universiteit Gent.

4.6. Internetbronnen

Carlo Eggermont, s.d.: *Herenhuis. 9000 Gent. Krijgslaan 4. (Pand id. 1485040)* [online] <http://www.carloeggermont.be> (geraadpleegd op 23 mei 2017).

DE WINTER G., PLATEAU P. & VAN DER LINDEN G. 2015: *Citadelpark* [online], <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/10322> (geraadpleegd op 1 oktober 2016).

Geoportaal Onroerend Erfgoed, GRB, *Krijgslaan 4, Gent* [online], <https://geo.onroerendergoed.be> (geraadpleegd op 1 maart 2017).

I-Escape, s.d.: *L'Ecume des Jours* [online], <https://www.i-escape.com/lecume-des-jours> (geraadpleegd op 24 januari 2017).

Into History, s.d.: *L'Ecume des Jours - Ghent* [online], <http://intohistory.com/l-ecume-des-jours-ghent/> (geraadpleegd op 24 januari 2017).

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000. [online] <http://www.kbr.be/nl/kaart-van-ferraris> (geraadpleegd op 01/03/2017).

S.N. s.d.: *L'Ecume des Jours – Het Huis* [online], www.lecumedesjours.com/hethuis (geraadpleegd op 24 januari 2017).

S.N., s.d.: *Au Belvédère (SCMS_FO_4482)* [online] <http://www.beeldbank.stad.gent> (geraadpleegd op 1 maart 2017).

S.N., s.d.: *Van Hamme, Ernest* [online], <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/persoon/5250> (geraadpleegd op 15 oktober 2016).

STAR s.d.: *Exposition Universelle et Internationale de Gand – 1913. Le Burgerhuis et l'Avenue du Belvédère.* [online] www.gent1913virtueel.be (geraadpleegd op 1/03/2017).

Visit Flanders, s.d.: *L'Ecume des Jours* [online], <http://www.visitflanders.com/nl/plan-je-trip/kies-je-verblijf/accommodations/guest-rooms/lcume-des-jours-210787.jsp> (geraadpleegd op 24 januari 2017).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk document.

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Kaarten en figuren

Afzonderlijk document.